

TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ (1926-1991)

Mehmet ÖZÇAĞLAYAN*

The Development Of Radio Broadcasting in Turkey (1926-1991)

This study examines the development of radio broadcasting in Turkey that started in late 1920s, until the establishment of private radio stations in the 1990s. The first part covers the radio broadcasting experiences between 1926 and 1936, which is called the **TTTAŞ** (The Turkish Wireless Telephone Company) Era. The following parts provides information about the developments between 1936 and 1990 when the state took the full control over the radio broadcasting. **PTT** (Post, Telephone and Telegraph Administration), **The Directorate General of Press and Tourism** and **TRT** (Turkish Radio and Television Corporation) eras are examined in order, covering technical developments, broadcasting quality and radio audience research as well. The state owned radio stations (other than the TRT radios) and the beginning of private radio broadcasting are examined in the last sections.

---

* Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi

Key Words: TTTAS, Public and Private Radio Broadcasting in Turkey, TRT, The History of Radio Broadcasting in Turkey.

.....

Giriş

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde, yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği gelişmelerle birlikte, iletişimin varlığını yaşamımızın her alanında daha fazla hissetmeye başladık. 19. yüzyılın sonlarıyla, 20. yüzyılın başlarında Maxwell, Hertz, Fleming, Stubblefield, De Forest, Markoni gibi bilim adamlarının buluşları ve araştırmaları sonucu geliştirilen radyo, değişen zamana ve yeni iletişim araçlarına rağmen, önemini korumaya devam etmektedir.

Ülkemizde uzun yıllar devlet denetiminde ve yönetiminde devam eden radyo yayıncılığı, 1990'ların ilk yarısından itibaren özel radyoların devreye girmesiyle değişime uğramıştır. Bugün, yerel, bölgesel ve ulusal çok sayıda radyo istasyonundan, günün 24 saati toplumun farklı kesimlerine ve farklı beklentilerine cevap veren yayınlar yapılmakta ve radyo, yaşamımızda giderek daha fazla yer tutmaktadır.

Türkiye'de ilk düzenli radyo yayınlarının başladığı 1920'lerden, özel radyo yayıncılığının başladığı 1990'ların ilk yıllarına kadar geçen döneme ışık tutan bu çalışmada, ilgili dönemdeki radyo yayıncılığının genel bir değerlendirmesi verilmiştir.

Özel radyo yayıncılığının başladığı 1992 yılından sonraki gelişmeler ve günümüzdeki radyo yayıncılığının ayrıntılı olarak incelenmesi ise, bu çalışmanın kapsamını genişleteceği

düşüncesiyle ayrı bir araştırma konusu olarak değerlendirilerek çalışmaya dahil edilmemiş, ancak yine de bu konudaki gelişmeler son bölümde kısaca yorumlanmıştır.

I. Türkiye'de İlk Radyo Yayını Denemeleri ve TTTAŞ

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de radyo yayınlarını ilk gerçekleştirenler amatörler olmuştur. Diğer ülkelerde amatör radyoculuk, radyo yayını yapmak üzere küçük çaplı bir radyo istasyonu kurmak olarak anlaşılırken, bizdeki örnekler daha çok, basit bir radyo alıcısı yaparak radyo yayınlarını izlemek şeklinde olmuştur.

Radyonun (eski deyişle, "telsiz telefon") Türkiye'ye girişi aslında telsiz telgrafın türevi biçiminde olmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında iletişim gereksiniminin önemi daha iyi anlaşılmiş ve bu alanda büyük bir boşluk olduğu görülmüştür. Bu boşluğu öncelikle telsiz telgrafla doldurmak, yurtiçi ve yurtdışı iletişimi kolaylaştırmak amacıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla, 1925 yılında, "Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" adıyla bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa, "Ankara'da büyük bir telsiz istasyonu ile memlekette dahili bir telsiz şebekesi tesisini" öngörmekteydi. O günkü adıyla "Posta Telgraf ve Telefon Umumiyesi", Ankara ve İstanbul'da birer telsiz telgraf istasyonu kurulması amacıyla teknik bir komisyon oluşturmuştur. PTT, "Milli Müdafaa" ve "Bahriye Bakanlıkları" temsilciliklerinden oluşan teknik komisyon, bir şartname hazırlayarak istasyonların yapımını ihaleye çıkarmıştır. Başvuran beş şirketten üçünün teklifleri şartnameye uymadığı için geri çevrilmiştir. Geriye kalan Alman Siemens ve Fransız T.S.F.

şirketleri ile yapılan pazarlık sonucu, istasyonları kurma işi Fransız şirketine üzerine verilmiştir. (Kocabaşoğlu, 1980:26).

A. TTTAŞ (Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi)’nin Kuruluşu

Devletin, PTT eliyle Fransız şirketine yaptırdığı telsiz istasyonlarının inşaatı henüz başlamadan, yapım işleri tamamlandığında yayın yapacak şirket konusunda önemli girişimlerde bulunmuş ve Bakanlar Kurulu, 6 Ocak 1926 tarihinde yaptığı toplantıda, kuruluş çalışmaları başlayan Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi’nin şirket sözleşmesini onaylayan bir kararname çıkarmıştır. 7 Eylül 1926’da ise, Hükümet ile Şirket Temsilcileri arasında, “Türkiye Cumhuriyeti Havza-i Hükümeti Dahilinde, Telsiz Telefon Mürsile ve Ahize İstasyonları İşletme Ruhsatnamesi” adıyla bir belge imzalanmıştır. Bu belge aslında Cumhuriyet Hükümeti’nin kurulmakta olan bir şirkete yayın yapma tekeline devretmesini içeren bir sözleşmedir. “Ruhsatname”nin birinci maddesi ile, Türkiye sınırları içinde Ankara ve İstanbul’da kurulmuş olan verici istasyonların işletilmesi ve ayrıca Hükümet’in onaylayacağı başka illerde de alıcı-verici istasyonlarının kurulup işletilmesi için Şirket’e on yıl süreyle izin verilmektedir. Üçüncü madde ise, “Ruhsatname”nin imzalanmasından itibaren bir ay içinde, hisse senetlerinin tümü ada yazılı ve Türklere ait olmak üzere bir şirket kurulması ve işletme izninin bu şirkete devredilmesini öngörmektedir. (Kocabaşoğlu, 1980 : 13).

TTTAŞ tamamen ulusal bir şirkettir. Bazı kaynaklarda Şirketin Türk-Fransız ortaklığı olduğu ya da Şirket’te Fransız sermayesi bulunduğu ileri sürülmekteyse de bu, verici istasyonlarının bir Fransız şirketine yaptırılmış olmasından

kaynaklanan bir yanlış anlaşılmalıdır. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Aziz, 1968: 7; Aziz, 1976:27-39; Oskay: 1978:14).

B. Türkiye’de İlk Düzenli Radyo Yayınlarının Başlayışı

TTTAŞ’ın İstanbul’daki vericiyle yaptığı ilk deneme yayınları, 1927 yılı Mart ayında başlamıştır. İstanbul Büyük Postane’nin kapısı üzerine yerleştirilen bir vericiden halka müzik dinletilmiştir. 27 Mart 1927 gecesine ise, Türk sanatçıları, İstanbul Telsizi’nde ilk konserlerini vermişlerdir. Radyo, Nisan ayı boyunca deneme yayınlarını sürdürmüştür. Programlı ve düzenli yayınlara geçilmesi ise, ancak 6 Mayıs 1927’de mümkün olmuştur. (Kocabaşoğlu, 1980:29. Ayrıca bkz. Kocabaşoğlu, 1979: 177 – 184; Aziz, 1989: 102; Oskay, 1978:14-15)

C. TTTAŞ Dönemindeki Radyo Yayıncılığı

1927-36 yılları arasındaki radyo yayıncılığı uygulamasının, günümüzdeki radyo televizyon yayıncılığına miras bırakmış olduğu bazı olumsuz noktalar bulunmaktadır. Bu dönemle birlikte gerek haberlerde, gerekse diğer programlarda bir tür “protokole uyma” alışkanlığının başlaması söz konusudur. Belirli özel günlerde, siyasal iktidarın önde gelen kişilerinin (TBMM Başkanı, Başbakan, Bakanlar vb.) “mikrofona çıktıkları”; bu kişilere ilişkin olmakla birlikte haber değeri olmayan gezi, açılış, toplantı gibi olaylara büyük bir önem ve öncelik verildiği söylenebilir. (Kocabaşoğlu, 1980:127).

Bu dönemde, radyonun bir ideoloji yayma aracı olarak, özellikle siyasal iktidarca kullanıldığı da söylenebilir. Devlet, 1930’lardan başlayarak radyo ile giderek daha çok ilgilenmiştir.

Özellikle, “Milli İktisat ve Tasarruf Seferberliği”nde radyodan yoğun bir şekilde yararlanılması söz konusudur. Ayrıca, dönemin “Türk Dili” ve “Türk Tarihi” çalışmaları sırasında da radyo kullanılmıştır.

Yine bu dönemde radyo, verici şebekesi ve alıcıların dağılımı açısından çok güçsüz ve sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, ülkenin geniş bir bölümünü kapsayacak bir verici ile, daha çok sayıda ve nitelikli program üretme olanağı verecek bir radyoevinin yaptırılmaya başlanması bu dönemde gerçekleşmiştir.

D. TTTAŞ Sonrası Dönem

Cumhuriyet Hükümeti, 1936 Ağustos ayında çıkardığı bir kararname ile radyonun yönetimini doğrudan ele aldı ve radyoculuk tarihimizde “devlet tekelinde ve yönetiminde radyo” diye de adlandırılabilir bir döneme geçildi. TTTAŞ’ın on yıl süreyle yalnızca yayın yapma hakkına sahip olduğu ve tüm teknik olanaklarla, yayınlar üzerinde devletin etkin denetiminin varlığı düşünüldüğünde, aslında büyük bir değişikliğin söz konusu olmadığı görülecektir. Bununla birlikte, Türk Radyo Tarihinde uzun yıllar, “Devlet Radyosu” kavramı ile dile getirilen ve TRT’nin kuruluşuna kadar sürecek olan yeni bir dönem başlıyordu. Yaklaşık 28 yıllık bir süreyi kapsayan bu dönemin, 1936-40 yılları arasında kalan bölümünü “Geçiş Yılları” olarak nitelemek mümkündür.

Bu kısa dönem aslında bir hazırlık dönemi özelliği de taşımaktaydı. Dönemin geçiş niteliği taşımasının başlıca göstergesi, radyo yayın hizmetini yerine getirme görevinin, bir kararname ile PTT’ye verilmiş olması; kısacası, yalnızca radyo yayını yapacak bir örgütün yokluğudur. PTT, ek ve geçici bir görev olarak radyo yayını hizmetini de üstlenmiştir. Ancak, PTT’nin kendi

kurum yapısı içinde radyo yayını yapacak yeni bir birimin kurulması yoluna gidilmemiş, bu görev Ankara ve İstanbul PTT Baş Müdürlükleri'ne verilmiştir.

1936-40 yıllarının bir hazırlık dönemi niteliği taşıması, başlıca iki gelişmeye bağlıdır. Öncelikle, radyo yayıncılığını düzenleyen bir yasa hazırlanarak, "Telsiz Kanunu" adıyla 1937 yılında yürürlüğe konulmuştur. Ardından, yeni ve güçlü bir radyo vericisi ile modern bir yayın stüdyosu kurma girişimleri, 1938 yılı sonlarında tamamlanmıştır. Ayrıca, yayın personelinin oluşturulması girişimleri ve 1940'ların ciddi yayıncılık çabalarının ilk hazırlıkları da bu dönemde yapılmıştır (Kocabaşoğlu, 1980:132). Oldukça kısa bir süreyi kapsayan bu geçiş döneminin, radyo tarihimizde nicelik ve nitelik yönünden önemli gelişmelerin yer aldığı bir dönem olduğu söylenebilir.

II. PTT Dönemi (1938 – 1940)

İlk yıllarda etkinliği yeteri kadar anlaşılmayan radyo yayıncılığının, o dönemdeki diğer kitle iletişim araçları (örneğin gazete ve sinema) gibi olmadığı; anında ve yaygın bir etkiye sahip olduğunun anlaşılmasından sonra, radyo yayıncılığının devlet eliyle yönlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, "1936 yılında radyo yayınlarının yönetimi bir devlet kuruluşu olan PTT'ye devredilmesi kararlaştırıldığından, Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi ile yapılan sözleşme bozulmuş; 1938 yılına kadar devir işlemleri tamamlanarak, radyo yayıncılığının yönetimi PTT'ye verilmiştir" (Aziz, 1989:109). Radyo vericilerinin gücüyle ilgili olarak ilerleyen bölümlerde özetlenecek bilgilerin dışında, bu dönemde de radyo yayıncılığının program kalitesi

yönünden önemli bir gelişme gösterdiği söylenemez. Ancak (radyo yayıncılığının özel bir uzmanlık ve yaratıcılık gerektirdiği düşünülürse) bu durumu bir Posta, Telgraf ve Telefon kuruluşu olan PTT'nin eksikliği olarak görmenin yanlış olacağı da açıktır.

III. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Dönemi (1940-1964)

Yukarıda belirtilen yayıncılık kalitesindeki yetersizliklerden dolayı, dönemin hükümeti (zoraki bir şekilde PTT'ye verilmiş olan) radyo yayıncılığının, yeni düzenlemeler gerektirdiğini görerek, İçişleri Bakanlığı'nın Basın Bölümü ile PTT'nin radyo yayıncılığı ile ilgili birimini birleştirmiş ve 1940 yılında oluşturulan bu bölüm, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adını almıştır. Dönemin gelişen şartları içinde Genel Müdürlük, yeni bir yapılanmaya giderek, 1943 yılında iki ayrı birim halinde örgütlenmiştir. Bu yeni örgütlenmeye göre, Radyolar Dairesi ve Radyo Fen Heyeti adı altında kurulan iki ayrı bölümlerle, (çalışmaların programcılık bölümü ile teknik bölüm, ayrı iki birim halinde) yönetilmeye başlanmıştır. Türkiye'deki radyo yayıncılığının gerek program, gerekse teknik yönden asıl gelişiminin 1964 Mayıs ayına kadar süren bu dönemde başladığı söylenebilir.

IV. TRT Dönemi (1964 -)

1961 Anayasası'nın 121. Maddesi ile Türkiye'deki Radyo ve Televizyon yayınlarının tarafsız ve özerk bir kamu kuruluşu aracılığı ile yapılması öngörülmekteydi. Bu amaçla hazırlanan 359 sayılı yasa, 1963 yılının Aralık ayında "TRT Kanunu" adıyla yasalaşmış ve 1 Mayıs 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile Türkiye'de ilk kez hem radyo yayınları, hem de daha sonraki

yıllarda başlayacak olan televizyon yayınları yasal bir çerçeveye içine alınmış oluyordu.

Ancak 359 sayılı yasa, hükümetler ve muhalefet arasında yaşanan sürtüşmelerden ötürü, 1972 yılında düzenlenen 1568 sayılı yasayla değiştirilmiştir. Şubat 1972'de yürürlüğe giren bu yasadaki en önemli değişiklik, Kurumun bundan böyle özerk bir kamu kuruluşu olmayıp, tarafsız bir kuruluş durumuna getirilmesidir. Bu yasa ile ayrıca genel müdür ile yönetim kurulunun atanma, seçim ve yetkilerinde de değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler istenen sonucu vermediği gibi, TRT yayınları ve TRT genel müdürünün seçimi gibi konular hep gündemdeki tartışma konuları olarak kalmış, siyasi iktidarın TRT yayınlarına daha çok müdahalede bulunmalarına yol açmıştır.

Türkiye'nin 12 Eylül 1980 tarihinde yaşadığı askeri müdahale sonrası hazırlanan yeni Anayasa, 6 Kasım 1982 tarihinde kabul edilmiştir. Bu Anayasanın 133. Maddesinde; "Radyo ve Televizyon istasyonları ancak devlet eli ile kurulur, idareleri bir Kamu Tüzel Kişiliği olarak düzenlenir" diye belirtilmiştir. Bu madde çerçevesinde düzenlenen TRT Kanunu, 14 Kasım 1983 tarihinde kabul edilerek 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe giren, 2954 sayılı yasa olmuştur.

Bu yasa ile, "Yurt içinde yapılacak Radyo ve Televizyon yayınları için milli siyasete uygun ilkeleri tespit etmek, bu kanunda belirtilen görev ve esasların uygulanmasının gözetim, denetim ve değerlendirmesini yapmak amacıyla Radyo Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK) oluşturulduğu" belirtilmiştir. Böylelikle, TRT ve onun dışında kalan tüm radyo ve televizyon yayınları ile diğer tüm elektronik yayınların gözetim, denetim ve değerlendirmesini

yapmak bu kurulun yetkisine verilmiştir. Görüldüğü gibi, “özerk yapı geri gelmemesine karşılık, yayınlara siyasi iktidarların karışmasını önleyecek bir takım işleyişlerin getirildiği görülmektedir. 1980 öncesinde radyo ve televizyonun, siyasi iktidarların yasayı kendi yararlarına uygun olarak yorumlamaları sonucu, yayınlarda tarafsızlık ilkesi zaman zaman zedelenmişti. Bu nedenle yeni yasanın, TRT yönetiminin tarafsızlığını sağlamak için gerek genel müdürün gerekse yönetim kurulu üyelerinin atanmaları ve görevden alınmaları, doğrudan siyasal iktidarlara bağlı olmayan bir yapıya kavuşturularak, bu görevler için aday saptama görevi, RTYK’na verilmiştir” (Aziz, 1989: 111). Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, TRT yönetimlerinin ve TRT’nin yayın politikalarının siyasi iktidarların etkilerinden uzak kaldığını söylemek güçtür. Türkiye’deki elektronik yayıncılık, RTÜK’ün kuruluşuna kadar yukarıda belirtilen yasal çerçevede içinde sürdürülmüştür.

V. Radyo Yayıncılığının Teknik Gelişimi

A. Vericiler

Türkiye’deki ilk radyo vericisi, 1927 yılında Ankara Cebeci’den yayına başlayan 5 kW gücünde ve Uzun Dalga 1554 metreden yayın yapan vericidir. Aynı yıl, İstanbul Büyük Postane’den yayın yapan 5 kW gücünde, Uzun Dalga 1200 metreden sinyal gönderen verici de yayına başlamıştır. 1938 yılına kadar yalnızca bu iki verici ile yayın yapılmıştır. Daha sonra bu iki vericinin yetersizliği dikkate alınarak, Marconi firması ile üç yeni verici kurulması için anlaşma yapılmıştır. Bu vericilerden ilki, 28 Ekim 1938 tarihinde Ankara’da 120 kW güç ile Uzun Dalga üzerinden yayına başlamıştır. Anlaşması yapılan diğer vericilerden

İstanbul vericisi ise, araya giren 2. Dünya Savaşı nedeniyle ancak 1949 yılında, 150 kW güç ile Orta Dalga üzerinden yayına geçebilmiştir. Bir yıl sonra Ankara'da kurulan 100 kW gücündeki Kısa Dalga vericisi ile yurt dışına radyo yayınları yapılmaya başlanmıştır. Bundan sonraki yaklaşık on yıllık süre içerisinde verici sayısı ve gücünde bir artış olmamıştır.

1959 yılında Ankara Uzun Dalga radyo vericisinin gücü 120 kW'a çıkarılmış; yine aynı yıl alınan bir kararla, 27 ilde herbiri 2 kW gücünde il radyoları kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak bu karar uygulanmadan gelen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, kararın uygulanmasını aksatmış; konu tekrar gündeme geldiğinde ise verici kurulacak il sayısı azaltılarak yediye indirilmiştir.

Sırası ile Eylül 1961'de İstanbul; Aralık 1961'de İzmir; Mart 1962'de Ankara; Nisan 1962'de Adana; Haziran 1962'de Antalya; Ağustos 1962'de Gaziantep; Şubat 1963'te Kars ve 1964'te de Van vericileri devreye sokularak, o tarihteki ülke nüfusunun yüzde 43.7'sine radyo yayınları ulaştırılabiliştir (Aziz, 1989:103).

1964-67 tarihleri arasında 100 kW gücündeki Uzun Dalga Erzurum; 100 kW gücünde Orta Dalga İzmir; 300 kW gücünde Orta Dalga Mersin; 300 kW gücünde Orta Dalga Diyarbakır ve 250 kW gücünde Kısa Dalga Ankara vericileri devreye girmiştir.

Nisan 1966'da yayınlanan DPT ikinci Beş Yıllık Kalkınma Programı, Radyo ve Televizyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre, Türkiye verici gücü açısından 185 ülke arasında 58. sırada yer almaktaydı (Oskay, 1978:23). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da belirtilen, Türkiye'de radyo yayınlarını dinleyemeyen yaklaşık % 38'lik bölüme de yayınların ulaştırılması hedefi dikkate

alınarak, radyo vericilerinin yapımı hızlandırılmıştır. Bu dönemde işletmeye açılan ilk büyük verici, 1971 yılı sonunda hizmete giren 600 kW gücündeki Orta Dalgadan yayın yapan Antalya vericisidir. Bir sonraki yıl ise, İstanbul Orta Dalgadan yayın yapan İstanbul vericisinin gücü 1200 kW'a yükseltilmiştir.

1973-78 yılları arasında verici gücü hızla yükseltilerek 4635 kW gücüne çıkarılmıştır. Ayrıca 1974 yılında TRT'nin aldığı kararla, daha önce Merkez Radyoları, Bölge Radyoları, İl Radyoları şeklinde olan organizasyon, TRT1, TRT2, TRT3 adlarıyla yeniden yapılandırılmıştır. 1973- 1978 yılları arasındaki Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde en önemli hedef, TRT 3 yayınlarının daha kaliteli olması için FM vericilerinin geliştirilmesi olmuştur. Bu hedefe 1983 yılı sonlarında ulaşılmış ve TRT 3 adıyla yayın yapan vericilerin sayısı 27'ye, toplam güçleri 960 kW'a ulaşmıştır. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Aziz, 1989 : 103-105).

1985-89 yılları arasındaki Beşinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde yurtdışına yayın yapan Kısa Dalga verici sayısı 5'den 9'a, verici gücünün ise 1750 kW'dan 3750 kW'a çıkarılması planlanmıştır. (Aziz, 1989: 104).

1987 yılı sonbaharında daha önce TRT1, TRT2, TRT3 adıyla yayın yapan radyolar, Radyo 1, Radyo 2, Radyo 3 adıyla yeniden düzenlenmiştir. Aynı tarihte Radyo 4 de yayına başlamıştır. 9 Temmuz 1990 tarihinde yayına başlayan ve turizm amaçlı yayın yapan radyoya, Radyo 5 adı verilmiştir. 15 Nisan 1991 tarihinde GAP Bölgesinde Radyo 1 adıyla yayın yapan radyolar , GAP Radyosu adıyla yeniden düzenlenmiştir. (TRT Son Üç Yıl, 1992: 8-30). İlerleyen bölümlerde TRT radyolarıyla ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilecektir.

1927 - 1991 yılları arasında , TRT Vericilerinin gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1
TRT Vericilerinin Gelişimi
(1927 - 1988)

Tarih	Toplam Güç kW	Verici Sayısı	Kapsadığı Alan %	Kapsadığı Nüfus %
1927	10	2	-	% 25
1950	270	2	-	%25.3
1964	527	10	% 36.8	% 43.7
1967	727	13	% 62	% 62
1978	4.635	15	% 79	% 87.5
1980	5.148	22	% 81	% 90
1983	7.288	46	% 90	% 92
1988	12.140	123	% 96	% 98

Kaynak: Aziz, 1989: 103-105 , 1978: 23-25; TRT Son Üç Yıl, 1992: 8-30'daki bilgilerden yararlanılarak tablolaştırılmıştır.

1991 yılı sonu itibariyle TRT Radyo vericilerinin gücü, kapsadığı alan ve nüfus oranları ise aşağıda verilmiştir:

- **Radyo 1:** Genlik Modülasyonlu 5620 kW, Frekans Modülasyonlu (FM) 243 kW olmak üzere toplam 5863 kW gücündeki 91 verici ile ülkenin %98'ini, nüfusun %98.5'ini kapsamaktadır.

- **Radyo 2:** Toplam 3290 kW güç, ülkenin %96'sını, nüfusun %98'ini kapsamaktadır.
- **Radyo 3:** Toplam gücü 243 kW olan 91 FM vericileriyle ülkenin %82'sini kapsamaktadır.
- **Radyo 4:** Toplam gücü 243 kW olan 91 FM vericisi ile ülkenin %82'sini kapsamaktadır. Verici sayılarının kısa bir süre içinde 101'e çıkartılması planlanmıştır. (TRT Son Üç Yıl, 1992:15-16)

Yine 1991 yılında GAP Radyosu yayınları, 300 kW orta dalga Diyarbakır, 600 kW Gaziantep, 600 kW Malatya ve uzun dalga 600 kW Van vericilerinden sürdürülmüş ve böylelikle toplam verici gücü sadece bu bölge için 2100 kW'a ulaşmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki (o dönem itibariyle) 22 ildeki toplam 12 milyon nüfus, GAP Radyosu yayın alanı içinde yer almıştır.

B. Alıcılar

Türkiye'deki ilk radyo alıcılarının sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte, sayılarının iki bini geçmediği belirtilmektedir. (Aziz, 1989: 129). Bu konuda DPT tarafından yayınlanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ilgili çalışmada, PTT'nin elindeki sayılara göre 1937 yılında 25.510 kayıtlı radyo alıcısı olduğu belirtilmektedir. Aşağıdaki tablo, bu konuda genel bir fikir vermesi açısından değerlendirilebilir. (Bkz. Tablo 2)

Tablo 2
Yıllara Göre Radyo Alıcı Sayıları

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1938	46.230	1960	1.340.272
1944	170.530	1975	4.154.000
1950	362.456	1980	4.281.000
1955	935.256	1985	7.000.000
1958	1.167.052	1988	8.500.000

Kaynak: Aziz, 1989: 122.

Ayrıca, yurt dışından getirilen alıcıların kayıtlarının yaptırılmaması, (o dönemlerde) satılan her radyo alıcısının satın alanlar tarafından PTT'ye kaydedilmemesi gibi nedenlerden dolayı, alıcı sayılarının Tablo 2'deki sayıların üç katı kadar olduğunu söylemek mümkündür.

C. Yayınların Niteliği ve Dinleyiciler

1- Yayın Süreleri

Türkiye'deki ilk radyo yayınlarının program süreleri çok kısa olmuştur. İlk yayına başlandığında bir kaç saat süren programların yayın süreleri, zamanla artırılmış ve programlar, sabah ve akşam postası şeklinde bir ayrıma giderek yayınlanmıştır. (Aziz, 1989: 111). Bu konuda Ankara Radyosu'nun 1944 yılındaki yayın saatleri örnek gösterilebilir. Pazar günleri dışında Sabah : 07:30 - 08: 30; Öğle: 12:30 - 13:30; Akşam: 18:00 - 22:50

arasında, 6 saat 50 dakika yayın yapan Ankara Radyosu, Pazar günleri ise, günde 10 saat yayın yapıyordu. (Aziz, 1989: 112).

Radyo yayın sürelerindeki artış, aslında TRT dönemi ile birlikte başlamıştır. Bu dönemde, Ankara ve İstanbul Radyoları günde 17.5 saat yayın yapıyorlardı. 1974 yılındaki TRT 1, TRT 2, TRT 3 ayırımından sonra TRT 1, 24 saat kesintisiz yayına geçmiştir.

1980 yılına gelindiğinde TRT 1, 24 saat; TRT 2, 18 saat (07.00 – 01.00) ; TRT 3, 18 saat (07.00 – 01.00) yayın yapmaktaydı. 1989 yılındaki yayın süreleri ise aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3
TRT Radyolarının Yayın süreleri (1989 Yılı)

Radyo 1	24 saat kesintisiz
Radyo 2	18 saat (07.00 – 01.00)
Radyo 3	18 saat (07.00 – 01.00)
Radyo 4	12 saat (07.00 – 19.00)
II Radyoları (Van – Hakkari)	13 saat 15 dakika (06.00 – 10.00 / 12.00 – 14.00 / 16.00 – 23.15)
Türkiye’nin Sesi	24 saat (8 saat Türkçe ; 16 saat yabancı dilde)

Kaynak : Aziz, 1989 : 112.

1990 yılında, yukarıda belirtilen radyolara ilaveten, (daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi) Turizm Amaçlı Radyo 5 de yayına başladı. İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinde yayın yapan bu radyo, haftada 61 saat 30 dakika yayın yapıyordu (TRT

Son Üç Yıl, 1992: 19). TRT Radyolarının yayın içeriklerine ilişkin detaylı bilgi ilerleyen bölümlerde verilmiştir.

2. Dinleyici İlgisi

Dinleyicilerin Türkiye'deki radyo yayınlarına olan ilgisi, yayıncılığın gelişmesi ile birlikte artmış, ancak TV yayıncılığının başlamasıyla azalmıştır. 1992 yılında özel radyoların devreye girip, yaygın bir şekilde yayın yapmaya başlamasıyla birlikte, özellikle çalışan kesimlerin işyerlerinde ve yolda işe gidip gelirken radyo dinleme sürelerinin arttığı söylenebilir.

TRT'nin dinleyici ilgisini ölçmek için yaptığı kamuoyu araştırmaları 1980'li yıllarda başlamıştır. Radyo yayınlarının 1927 yılında başladığı göz önüne alındığında, bu tür araştırmalar için oldukça geç kalındığı açıkça görülmektedir. Ancak, bu konuda bir fikir vermesi açısından, radyo dinleme alışkanlıkları ile ilgili yapılmış iki çalışmaya aşağıda yer verilmiştir. (Bkz. Tablo 4 ve Tablo 5)

Tablo 4
Kentte Radyo Yayınlarının Dinlenme Oranları

	1973	1974	1984
Hergün	% 82.4	% 75.6	% 66.9
Haftada 3-4 gün	% 2.8	% 4.8	% 11.4
Haftada 2-3 gün	% 6.7	% 10.6	% 9.1
Daha seyrek	% 3	% 1	% 8.4

Kaynak : Aziz, 1989 : 80.

Tablo 5
Kırsal Kesimde Radyo Dinlenme Oranları

	1962	1968	1978	1982-83	1987
İzleyen	% 64	% 80	% 94.5	% 96.5	% 54.1
İzlemeyen	% 36	% 20	% 5.5	% 3.5	% 45.9

Kaynak : Aziz, 1989 : 81.

Radyo dinleyicilerinin radyo dinleme zamanlarıyla ilgili bir başka çalışma da aşağıda gösterilmiştir. (bkz. Tablo 6).

Tablo 6
Radyo Yayınları Dinleme Zamanı

Köy-kent	KENTTE		KOYDE		
	1973	1974	1978	1983	1985
Yıllar					
Gündüz	% 42	% 24.5	-	-	% 42.5
Akşam	% 28	% 32.5	% 25	% 20.6	% 28.1
Sabah	% 20	% 25	% 23.5	% 20.6	% 33.2
Değişik saatlerde	% 23	% 6	% 23	% 11.1	-
Sürekli	-	% 8.6	% 13	% 8.4	-
Haber saatinde	-	-	% 15.5	% 6.6	-
Sabah ve Akşam	-	-	-	% 27.1	-
TV yayını yoksa	-	-	-	% 5.6	-

Kaynak : Aziz, 1989:83.

3. Yayınların Niteliği

Yayınların niteliği ve izleyicilerin ne tür programlara ilgi gösterdiğini araştırma çalışmaları, yukarıda da belirtildiği gibi gecikerek başlamıştır. Bu araştırmaların kapsam yönünden sınırlı olması da araştırmacıların sağlıklı bilimsel sonuçlar çıkarmasını engellemektedir. Aşağıdaki tabloda, 1965 ve 1969 yıllarında aynı program türlerindeki değişim izlenebilir. (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7
1965 ve 1969 Yıllarında Türkiye Radyolarının Program Dağılımı

Program Türü	1965	1969	Değişim
SOZ	% 17.2	% 19.2	+ % 2
HABER	% 2.3	% 11.9	+ % 9.6
REKLAM	% 4.5	% 3.5	- % 1
TURK MUZIGI	% 52	% 39.7	- % 12.3
BATI MUZIGI	% 24	% 25.7	+ % 1.7

Kaynak: Oskay, 1978: 26'daki bilgilerden derlenerek yeniden tablolaştırılmıştır.

1988 yılına gelindiğinde Türkiye Radyolarının program çeşitliliği yönünden gelişme kaydettiği görülmektedir. Ancak, aradan geçen süreye rağmen, Tablo 7'de gösterilen programların genel yayın programı içerisindeki 1960'lı yıllardaki yüzdelik oranların, 1988 yılına ait Tablo 8'deki Radyo 1'in oranlarına yakın olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo 8)

TABLO 8
1988 Yılında Türkiye Radyolarının Program Dağılımı

Yayın Türleri	Radyo 1	Radyo 2	Radyo 3	Radyo 4
Eğitim - kültür	% 21	% 16	% 1	-
Drama	% 4	% 4	-	-
Haber - spor	% 15.5	% 9	% 5	% 7
Müzik	% 50.5	% 68	% 93	% 92
Eğlence	% 4	% 2	-	-
Reklam	% 4	-	-	-
Diğer	% 1	% 1	% 1	% 1

Kaynak : Aziz , 1989 : 117.

Yukarıdaki tabloda (Tablo 8) gösterilen müzik yayınlarının bileşimi de şöyledir: Radyo 1 müzik yayınlarının %38'i ve Radyo 2 müzik yayınlarının % 55'i, Türk Sanat Müziği; Radyo 3 müzik yayınlarının tamamına yakını, Batı Müziği ; Radyo 4 müzik yayınlarının tamamı, Türk Müziği türündedir. (Aziz, 1989 : 117).

TRT Radyolarının 1991 yılındaki yayın süreleri ve içerikleri ise aşağıda verilmiştir:

Radyo 1: 05.00-01.00 saatleri arası 16 saat ortak, 4 saat bölgesel, toplam 20 saat. Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya ve Çukurova radyolarının Radyo 1 şebekesine bağlı olarak sürdürülen yayınlar eğitim, kültür, drama, müzik, eğlence, spor programları ile

haberler ve reklamlardan oluşmaktaydı. Bölgesel yayınlarda ise, ilgili bölgelere yönelik yayınlara ağırlık verilmiştir.

Radyo 2: Radyo 1'de ayrıntılı olarak yer almayan konuların geniş bir şekilde işlendiği bir tür kültür postası olarak yayın yapan Radyo 2'de kültürel programların yanında açıklamalı müzik programları, drama, haber ve spor programlarına da yer verilmiştir. Örgün eğitim programları da Radyo 2'de yayınlanmıştır.

Radyo 3: FM bandından 07.00-01.00 saatleri arasında günde 18 saat stereo yayın yapan Radyo 3'de müzik ağırlıklı yayın yapılmış, belirli saatlerde Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca haberlere yer verilmiştir.

Radyo 4: FM Bandından 07.00-21.00 saatleri arasında stereo yayın yapan radyoda daha çok Türk müziği ağırlıklı yayın yapılmıştır. TRT televizyon yayınlarındaki bazı yabancı dizi ve sinema filmlerinin orjinal ses kayıtları da Radyo 4'den eşzamanlı olarak yayınlanmıştır. Yine aynı radyoda 1991 yılında, CNN'in haberleri de orjinal ses kaydı ile yayınlanmıştır.

Radyo 5 (Turizm Amaçlı Radyo): Türkiye'yi ziyaret eden yabancı turistlere ülkenin tarihi, coğrafi, sosyal, ekonomik ve turistik özellikleriyle tanıtmak, kendilerine yardımcı olacak bilgiler vermek, Türkiye ve dünyadaki gelişmelerle ilgili haberler vermek ve müzik yayını yapmak amacıyla Antalya, İzmir, Nevşehir, Pamukkale, Marmaris ve Kuşadası'ndan İngilizce ağırlıklı olmak üzere Almanca ve Fransızca yayın yapılmıştır. Haftalık toplam yayın süresi 61 saat 30 dakikaydı.

Bölge Radyoları: Yayın alanına giren bölgenin özelliklerine uygun olarak, daha çok yerel programlar

yayınlanmaktadır. Gerekli olduğunda, Radyo 1 ile ortak yayınlar yapılmıştır. Yayın süresi günde 20 saattir.

GAP Radyosu: GAP Radyosu yayınları “Güneydoğu Anadolu Projesi'nin gerçekçi bir temele oturtulması için bölgede gerekli olan sosyal, kültürel ve psikolojik ortamın oluşturulması ve geliştirilmesine katkıda bulunması amacıyla” 15 Nisan 1991'den itibaren başlamıştır. Haftada 5 gün (Cumartesi ve Pazar hariç) 05.00-12.30 saatleri arasında günde 7 saat 30 dakika yayın yapılmaktadır.

Türkiye'nin Sesi Radyosu: Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, Yunanca, Bulgarca, Sırpça-Hırvatça, Romence, Macarca, Arnavutça, Rusça, Farsça, Urduca, Çince ve Azerice olmak üzere toplam 16 farklı dilde yaymaktadır.

1991 yılı içinde TRT Radyolarının haftalık toplam yayın süreleri 841.30 saate ulaşmıştır. (TRT Son Üç Yıl, 1992: 16-26)

VI. TRT Dışı Radyoları

Türkiye'de radyo yayıncılığının gelişim süreci içinde TRT dışındaki bazı kamu kuruluşları da radyo yayını yapmışlardır. Bu kuruluşlar kendi kamu hizmetlerini topluma daha etkili bir biçimde götürmek amacıyla radyo yayıncılığı yapmaktadırlar. Bu şekilde yayın yapan kamu kuruluşları kendi radyo istasyonlarını 1950 yılından bugüne kurmuş ve işletmişlerdir.

Bu istasyonlar arasında en büyük çoğunluğu, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olanlar oluşturmuşlardır. Eğitim amacıyla ve çok küçük vericilerle çalışan bu radyoların sayısı 50'ye kadar yükselmişse de, bu sayı daha sonraları azalmıştır. (Aziz, 1989 : 125).

A. Polis Radyoları

1954 yılında Ankara , İstanbul ve İzmir'de 1-2 kW güçle yayına başlayan Polis Radyoları, 1989 yılına gelindiğinde, 10 kW gücünde Orta Dalga vericisinden yayın yapmaya başlamıştı. 1989 yılında her gün, 07.00 – 18.00 saatleri arasında 11 saat kesintisiz yayın yapmış; Yayının bir saatlik bölümü söz programlarına, kalan bölümü ise müzik yayınlarına ayrılmıştı. Müzik programlarının tamamı Türk Müziği (Arabesk dahil) ve Türk Pop Müziği türlerindeydi. Yayının söz kısmı ise, Polis'in görev ve sorumluluğuna giren alanlarda "halkın bilinçlendirilmesi" yönünde hazırlanan programlardan oluşuyordu. Polis Radyosunun, Türkiye Polis Radyosu yanında, FM Bandı üzerinden yayın yapan radyoları da bulunmaktaydı.

1. Polis FM Radyoları

Polis FM Radyoları, 5 kW FM vericileri ile stereo yayın yapan Ankara ve İstanbul Polis Radyoları'ydı. Bu radyolar 1989 yılında hafta içi, Ankara Polis FM, 6 saat (18.00 – 24.00) ve İstanbul Polis FM, 11 saat (08.00 – 19.00) ; hafta sonları da dahil edildiğinde, Ankara Polis FM haftada toplam 50 saat, İstanbul Polis FM ise haftada toplam 77 saat yayın yapmışlardır. Bu radyolar, hizmetle ilgili söz programlarının dışında daha çok Batı Müziği ve Türk Pop Müziği yayınlarına ağırlık vermiştir.

1974 tarihinde TRT ve BYYO'nun birlikte yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre Polis Radyosu, TRT Radyo 1 yayınlarından sonra, % 17.7 dinlenme oranı ile Ankara'da en çok dinlenen ikinci radyo olmuştur. (Aziz, 1989: 126). "Genel olarak

değerlendirildiğinde, Türkiye Polis Radyosu’nun dinleyici kitlesi daha çok düşük eğitim ve kültür seviyesindeki her yaşta ve cinsten dinleyici kitlesi iken; FM kanallarından stereo yayın yapan Ankara ve İstanbul Polis FM Radyoları’nın dinleyici kitlesi yine yayınlanan müziğin içeriğine bağlı olarak, daha çok orta ve yüksek öğrenim gençliğinden oluşmaktadır.” (Aziz, 1989 : 127).

Aslında Aziz’in ilgili araştırmaya yönelik bu yorumu, daha sonraki yıllarda, 1990’ların ilk yarısında başlayan özel radyo yayınlarına halkın ve özellikle gençlerin gösterdiği yoğun ilginin nedenlerini de açıklamakta, henüz özel radyoların yayına başlamadığı o yıllarda bile, halkın farklı bir radyo yayıncılığı beklentisi içinde olduğunu göstermekteydi.

B. Meteoroloji Radyosu

Meteoroloji Radyosu, Türkiye’deki hava durumu ile ilgili hizmetleri (radyo yayınları aracılığı ile de) vermek amacıyla, Meteoroloji Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. Söz yayınları dışında kalan zamanlarda müzik yayınları veren Radyo, Ankara’dan yayın yapmıştır. (Aziz , 1989 : 127).

Şu anda yayın yapmayan Muhabere Okulu ve Havacılık Okulu radyoları gibi özel amaçlara yönelik yayın yapan radyo istasyonlarını da, diğer hizmet radyoları arasında belirtmek gerekir.

VII. Özel Radyo Yayınlarının

Eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’daki çözülme süreci ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak , özellikle 1980’lerin sonu ve 1990’ların başlarındaki hızlı değişim dönemi içinde, dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de, özel

radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Bazı özel kuruluşlar tarafından özellikle uydu teknolojilerinden yararlanılarak ve yurtdışından yayın yapmak suretiyle, yeni radyo ve televizyon yayınlarına başlanmasıyla oluşan bu süreçle birlikte, daha önceki bölümlerde özetlenen yasal çerçeve yeterli olmamaya başladı. Anayasanın 133. maddesi yürürlükteydi ve bu maddede, bütün radyo ve televizyon yayınlarının devlet tarafından düzenleneceği belirtilmesine rağmen, özel radyoların sayısı giderek artmaktaydı.

Halkın özel radyo yayınlarına gösterdiği yoğun ilgi ve bir radyo istasyonu kurmanın (günümüzün teknolojik olanaklarıyla) çok büyük bir maliyeti gerektirmemesi, birçok kuruluşun ülke içinden de, yerel, bölgesel ve ulusal çapta radyo yayını yapmaya başlamasına neden oldu. Bu arada radyo yayıncılığı ile hiç ilgisi olmayan kişi ve kuruluşlar da, “para kazanmak umuduyla” bu boşluk ortamından yararlanarak radyo istasyonları kurdular.

Daha önceden özel radyo yayıncılığı ile ilgili yasal bir çerçevenin bulunmamasından kaynaklanan “frekans karmaşası”, beraberinde yeni sorunlar da getirdi. Radyo yayınları, ülkenin hava trafik ve askeri haberleşme frekanslarıyla karışmaya başladı ve zamanın (Nisan 1993) Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu, TRT dışında yayın yapan özel radyoların yayınlarını yasaklama kararı aldı. Halkın çok büyük tepkisini çeken bu yasaklama ve özel radyo yayınlarına karşı giderek artan ilgi sonucunda, TBMM’de bulunan partiler aralarında anlaşıp, Anayasa’nın ilgili maddesini değiştirerek 3984 sayılı kanunu kabul ettiler.

20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 sayılı, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun", ülkemizde devlet tekeli kaldırarak bağımsız radyo ve televizyon yayıncılığına geçişi sağladı ve yasa gereği oluşturulan Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Türkiye'deki elektronik yayıncılığı denetleyen en üst kurum haline geldi. 3984 sayılı kanun, özel radyo ve televizyon yayıncılığını kamu hizmeti olarak kabul etmektedir. Yine aynı kanuna göre, özel radyo ve televizyon yayınlarına mahkemeler ve RTÜK dışında hiçbir kişi ya da kuruluşun müdahale yetkisi bulunmamaktadır.

Türkiye'de yerel, bölgesel ve ulusal çapta yayın yapan radyo istasyonu sayısı değişebildiğinden veya bazı radyoların zamanla farklı isimler altında yayın yapmalarından dolayı kesin bir sayı vermek mümkün görülmemekle birlikte, RTÜK verilerine göre, Türkiye'de 36 Ulusal, 108 Bölgesel ve 1052 Yerel olmak üzere, toplam 1196 radyo bulunmaktadır. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.rtuk.org.tr).

Sonuç

Türkiye'deki radyo yayıncılığının ilk yıllarında radyo, daha çok bir "ideoloji yayma aracı" olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 1930'lardan sonra başlatılan "Milli İktisat ve Tasarruf Seferberliği"nde, Cumhuriyet Hükümeti radyodan etkin bir şekilde yararlanmıştı. Ancak bu dönem içinde gerek vericiler, gerekse dağıtım şebekesi fazla yaygınlaştırılmamış, alıcı sayısı da sınırlı kalmıştır.

Yine aynı dönemle birlikte (günümüzdeki elektronik yayıncılıkta hala devam eden) bazı olumsuz alışkanlıkların da temeli atıldı. Bir tür “protokole uyma” alışkanlığı olarak da adlandırılabilen bu yaklaşımı, sonraları daha çok TRT yayınlarında izlemek söz konusu olmuştur. Bugün olduğu gibi o dönemlerde de, siyasal iktidarın önde gelen kişilerinin, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların önemli günlerde radyoda konuşma yapmasına; bakanların gezi, açılış, toplantı gibi etkinliklerine büyük önem ve öncelik verilmiştir.

1940'lerden 1960'lara kadar geçen dönem içinde ise, yeni bir yapılanmaya gidilerek, radyo yayıncılığının “ programcılık” ve “ teknik” olmak üzere iki farklı bölüm halinde örgütlenmesi sonucunda, hem program kalitesi artmış; hem de daha yaygın bir verici ve dağıtım ağı kurulabilmiştir. Bu dönem içinde Türkiye'deki radyo yayıncılığının belirli bir gelişim evresine girdiği söylenebilir.

1960'lerden 1990'ların başına kadar TRT tarafından sürdürülen radyo yayıncılığı sürecinde, radyo yayınlarını ülke geneline yaygınlaştırma çalışmaları hız kazanmış; program kalitesi, alıcı ve verici sayısı artmıştır. Ancak aynı dönem içinde ülkemizde demokratik sürecin askeri müdahalelerle üç kez kesintiye uğraması, beraberinde önce radyo, daha sonra da televizyon yayıncılığını düzenleyen, bu özel dönemler için hazırlanmış farklı anayasalar ve TRT kanunlarını gündeme getirmiştir. Bu belirsizlik ortamında, siyasi iktidarların TRT'yi bir propaganda aracı olarak kullanmaları da kolaylaşmıştır.

1990'ların başından itibaren önce uydu teknolojilerinden yararlanılarak yurt dışından, daha sonra da ülke içinde kurulan vericilerle çok sayıda özel radyonun yayına başlamasıyla,

(dünyadaki gelişmeleri yakından izleyip ülkenin geleceğe yönelik gelişme planlarını hazırlaması gereken planlama kadroları ile siyasi iktidarların bu konudaki "yavaşlığı" ve bu alandaki gelişmeleri "öngörememesi"den dolayı), daha önceden yeterli teknik, idari ve yasal altyapı oluşturulamadığı için, çok sayıda radyo istasyonu, bir frekans karmaşası içinde "korsan yayıncılık" yapmak durumunda kalmıştır. Radyo yayıncılığını denetleyen ve düzenleyen herhangi bir kurumun olmamasından kaynaklanan bu "boşluk"tan ötürü, "radyo ve televizyon yayınlarının devlet tarafından düzenleneceğini" belirten Anayasa'nın 133. maddesi de delinmiş oldu. Halkın özel radyo yayınlarına yoğun ilgisi, başlangıçta bu yayınları yasaklamaya gitmek isteyen siyasetçilerin daha sonra geri adım atmasına ve ilgili Anayasa maddesinin değiştirilmesine yol açtı. Bu alandaki yasal boşluğu dolduran 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"la oluşturulan Radyo Televizyon Üst Kurulu da, Türkiye'deki elektronik yayıncılığı denetleyen en üst kurum haline gelmiş oldu.

Uzun yıllar devlet denetiminde sürdürülen radyo yayıncılığından sonra, son on yıl içinde yaşanan bu hızlı gelişme süreci içinde yerel, bölgesel ve ulusal çapta yayın yapan binden fazla radyo istasyonuna sahip olan Türkiye'de, bu konuda çok geç kalınmış olmasına rağmen, toplumun farklı kesimlerinin, farklı beklentilerine cevap verebilen bir radyo yayıncılığının yavaş yavaş yerleşmeye başladığı söylenebilir. Kısa bir süre içinde çok sayıda radyonun yayına geçmesiyle birlikte, başlangıçta bu konuda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayan "radyo yayıncıları", doğal olarak kalitesiz programlar üretmişlerdir. Zamanla programların ve sunucuların niteliğinde olumlu yönde bir gelişme olacaktır. Bu

konudaki gelişmeye, İletişim Fakültelerinin, öğrencilerini yetiştirmek amacıyla bile olsa, (kapalı devre yayın dışında) radyo yayını yapmalarına izin vermeyen yasanın, bu izni sağlayacak yönde değiştirilmesi de önemli bir katkı olacaktır.

Kaynakça

- AZİZ, Aysel (1968). Radyo ve Köy Yayınları, TRT Yayını, Ankara.
- AZİZ, Aysel (1976). Radyo ve Televizyona Giriş, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, BYYO Yayını, Ankara.
- AZİZ, Aysel (1989). Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler, TRT Basımevi Yayın Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 210, Ankara.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1979). "Türkiye'de Radyo Yayınlarının Başlangıç Tarihine İlişkin bir Not", A.Ü. SBF BYYO Yıllığı, Ankara.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1980). Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna, A.Ü., S.B.F. Yayını, Yayın No: 442, Ankara.
- OSKAY, Ünsal (1978). Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon, A.Ü. SBF BYYO Yayını, Yayın No:5, Ankara.
- TRT Son Üç Yıl (1992). TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları, Yayın no: 225, Ankara.

